

Nominální skupina (nominální fráze)

- výraz, jehož základem (jádem) je substantivum nebo substantivní zájmeno
 - ve větě může plnit různé syntaktické funkce (komplementy, cirkumstanty, kopredikáty, jmenná část přísudku nebo atribut)
 - základním úkolem: zprostředkovat adresátovi informace, které potřebuje k tomu, aby poznal entity, které jsou předmětem komunikace
 - designace =
 - reference =
 - kvantifikace =
- 1. - informaci o tom, jakého druhu je předmět řeči, který má mluvčí na mysli, přináší apelativum na základě svého významu**
- někdy samotné substantivum nestačí k tomu, aby pojmenovalo přesně to, co má mluvčí na mysli → rozvitá nominální fráze → **přívlastky** (mohou být jak valenční = výrazy specifikující aktanty situací, tak i nevalenční = výrazy specifikující cirkumstanty situací)

VALENČNÍ VÝRAZY

- jádrem nominální skupiny mohou být:

- (a) **dějová substantiva**: vznikají **slovnědruhovou transpozicí „sloveso → substantivum“**, deverbální substantiva (DvS) dědí původní lexikální význam i valenční schopnost predikátorů (tzn. deverbální substantiva implikují stejný počet sémantických rolí aktantů jako VF), mění se pouze syntaktické pozice, v nichž jsou aktanty vyjádřitelné

Pravidlo (A): Valenční pozice s formou V_{nom} větné struktury s $PRED_{vf}$ se při transformaci na nominální skupinu s $PRED_{DvS}$ mění na valenční pozici s formou V_{gen} (*Petr píše – psaní Petra, psi štěkají – štěkot psů*)

Pravidlo (B): Forma všech valenčních substantivních nebo větných doplnění $PRED_{vf}$ větné struktury, která nejsou subjektem (V_{nom}) nebo přímým objektem (V_{ak}), se nemění (*nadržuje Petrovi – nadržování Petrovi, vnikl do pokoje – vniknutí do pokoje*)

- (b) **názvy vlastností**: vznikají **slovnědruhovou transpozicí „adjektivum → substantivum“**, deadjektivní substantiva (DaS) dědí původní valenční schopnost adjektiv

Pravidlo (A): Valenční pozice s formou V_{nom} větné struktury s $PRED_{vf}$ se při transformaci na nominální skupinu s $PRED_{DaS}$ mění na valenční pozici s formou V_{gen} (*koruna je směnitelná – směnitelnost koruny, hloubka rybníka, rychlost světla, zbabělost lidí*)

Pravidlo (B): Forma všech valenčních substantivních nebo větných doplnění adjektiva v $PRED_{vf}$ větné struktury se v nominální skupině založené na $PRED_{DaS}$ nemění (*Hus byl věrný pravdě – věrnost Husa pravdě, spokojenost učitele se žáky, náchylnost Petra k nemocem*)

Pravidlo (C): Všechny valenční pozice $PRED_{vf}$ výchozí větné struktury se v nominální skupině s $PRED_{DaS}$ stávají pozicemi potenciálními (tj. nemusí být obsazeny nějakým jazykovým výrazem)

- (c) **jména činitelská**: tvořená od sloves implikujících patiens nebo recipient, mají jen jednu potenciální valenci s formou V_{gen} , v níž je daný aktant vyjádřitelný, valenční pozici rezervovanou pro vyjádření

agentu tato jména nemají, neboť agens je v nich vyjádřen slovtvorným formantem *-tel, -ce, -č, ...*
(*lepič plakátů, krotitel lvů, milovník piva, vynálezce lodního šroubu*)

- (d) **názvy prostředků:** tvořené od sloves implikujících patiens, mají jen jednu potenciální valenci s formou V_{gen} , v níž je daný aktant vyjádřitelný (*opékač topinek, rozvaděč vysokého napětí*)
- (e) **názvy míst:** tvořené od sloves implikujících patiens, mají jen jednu potenciální valenci s formou V_{gen} , v níž je daný aktant vyjádřitelný (*prodejna nábytku, sběrna surovin, skladiště jaderného odpadu*)
- (f) **názvy nositelů vlastností:** tvořené od deverbálních adjektiv s valenční schopností (*zajatec krále, pomocník dětí, chovanci ústavu*)

NEVALENČNÍ VÝRAZY

- v rámci nominální skupiny zaujímají pozici přívlastku neshodného i shodného

- (a) **deverbální substantiva (DvS):** *píše levou rukou* → *psaní levou rukou, rozvedla se s manželem kvůli tomu, že pil* → *kvůli pití*
- (b) **relativní /vztažné věty** (restriktivnost viz str. 184-190): *Sedni si na místo, na kterém jsi seděl před hodinou/kde jsi seděl před hodinou.*
- (c) **adjektivní fráze:** *Petr je chytrý člověk.*
- (d) **nominální fráze:** funkce hodnocení a klasifikace, popř. terminologie: *neřád zámek, tenisky adidas, medvěd brtník, hřib satan*

2. - informaci o tom, který objekt má mluvčí na mysli, tj. určitý a určený, nebo určitý, ale neurčený přináší:

- (a) **jádro nominální skupiny** (pokud je jím proprium či osobní, neurčité a tázací zájmeno)
- (b) **determinátory**, tj. prostředky, které stojí u jádra nominální skupiny vyjádřeného apelatívem a spolu s ní vytvářejí rozvitou nominální skupinu

ad (a)

❖ vlastní jméno (proprium):

- ❖ osobní zájmeno:
- ❖ neurčité zájmeno:
- ❖ tázací zájmeno:

ad (b)

- ❖ ukazovací zájmena:
- ❖ přívlastňovací zájmena:
- ❖ neurčitá zájmena:
- ❖ 0: *Vyplázní 0 jazyk. Zavři 0 levé oko. 0 Velryba je savec. Poslal mi dopis v 0 obálce.*
- ❖ adjektiva:
- ❖ adjektiva přívlastňovací:

3. - informaci o tom, kolik objektů daného druhu má mluvčí na mysli, přináší:

- (a) **morfém kategorie čísla**
- (b) **lexikální kvantifikátory**, tj. výrazy, které stojí u nominální fráze, jejímž jádrem je jméno, a tvoří s ní rozvitou nominální skupinu
- ❖ číslovky, adjektiva, substantiva, adverbia